

Har vi ham nå? To rapporter, to svar

Kari Normann

De sakkyndiges uenighet er knapt egnet til å overraske. Kanskje denne erkjennelsen kan være starten på en debatt om videreutvikling av diagnosesystemet.

FENGSEL ELLER SYKEHUS? Spørsmålet handler også om å kunne legge noe bak seg. Eller i hvert fall om å bearbeide og leve med det. Mediebildet tyder på at det er enklere om gjerningsmannen havner i fengsel enn på sykehus. Men hvorfor skulle det være enklere?

Foto: Flickr / Badar Al Bassam

KOMMENTAR: SAKKYNDIGHET OG DIAGNOSER

Media pisker opp stemningen etter at sakkyndigrapport nummer 2 vurderer at Anders Behring Breivik er tilregnelig, der den først rapporten konkluderer med utilregnelighet. Hvordan er det mulig, spørres det i debattprogrammer og i aviser. Men uenigheten kan umulig overraske psykologer. Hvem har ikke deltatt på diagnosemøter og opplevd uenighet, for eksempel om hvorvidt en pasient er psykotisk eller ikke?

Nei, vi har ingen diagnoser som forklarer utøvelse av vold i dette omfanget. Men hadde vi hatt en slik diagnose, ville den gjort oss stort klokere?

Forklaringsbehov

Å ikke vite er ubehagelig og ikke alltid like enkelt å tåle. Vi konstruerer forklaringer for å opprettholde en illusjon av en forutsigbar og kontrollerbar virkelighet, konstruksjoner som «Det må være all nettbuiken! Time på time med War of Worldcraft, i kombinasjon med utviklingen av en ensom guttunge. Psykologen observerte det ytrestyrte smilet allerede hos den lille gutten, en gutt som ikke lenger synes å ha tillit til at å stå for egne følelser kunne gi uttelling. Og psykologen skrev sin rapport.» Det gir da en slags mening, gjør det ikke? Likevel, har vi ham nå? Og omfanget, omfanget!?! Nei, her må vi melde pass.

Andre velger ord som ondskap, et ord som beskriver en menneskeforståelse hjemmehørende på femtitallet etter undertegnedes mening. Eller at handlingene må forstås i lys av et politisk engasjement på villspor. Men i bil på vei til Utøya, Buskerud, Norge, med våpen i bagasjerommet?

«Spørsmålet burde vel egentlig dreie seg om det psykiatriske diagnosesystemet egner seg til å forklare denne mannens sinnstilstand og ugjerninger», undrer Birgit Valla seg på sin blogg med tittelen «Anders Behring Breiviks diagnose». Mens media spør seg om psykiatere (og psykologer?) overhodet vet hva de driver med. La oss være brutalt ærlige: Nei, vi har ikke et diagnosesystem som beskriver sannheten med stor S. Vi har et knippe kriterier som vi har gitt ulike navn, og definerer som sykdom. Diagnostiske avveininger er vanskelige, og kulturen på det enkelte arbeidssted legger føringer for hva en ender opp med. De instrumentene vi bruker i kombinasjon med klinisk skjønn, strekker ikke alltid til.

Nei, vi har ingen diagnoser som forklarer utøvelse av vold i dette omfanget. Men hadde vi hatt en slik diagnose, ville den gjort oss stort klokere? Kan vi stå for at vi ikke forstår, ikke har klare svar?

To rapporter – fengsel eller sykehus

Vi konstruerer virkeligheten og ser det vi forventer å se. Sakkyndigrapport 1 «så» en psykose; en forståelse som ikke har blitt godt mottatt. «Han er tilregnelig. Han må dømmes til fengsel», synes å være medias vanligste kommentar, og selv statsministeren sier til TV2 at det vil være en lettelse hvis domstolen finner ugjerningsmannen tilregnelig. Jeg har ikke lest sakkyndigrapport nummer 2, men her ser de sakkyndige en narsissistisk personlighetsforstyrrelse – i tråd med den kulturen de selv opererer i. Og fra sidelinjen, fra fagfolk som ikke har møtt gjerningsmannen, hevdes det med overbevisning at korrekt diagnose er Asperger.

Sannheten? Slikt et komplisert begrep. Vi gjør så godt vi kan, og ulike fagfolk vurderer forskjellig. Det er å håpe at de to rapportene kan være med på å starte en konstruktiv debatt om videreutvikling og forbedring av diagnosesystemet, og ikke minst om nødvendigheten av en ryddig debatt med pasienten når diagnoser settes. Det betyr naturligvis ikke at alle pasienter ønsker en slik gjennomgang og debatt, noen sier «Jeg vil bare vite hva som feiler meg», mens andre er uenige i at det er noe som helst i veien. Det gjør ikke nødvendigheten av en åpen diskusjon med pasienten om diagnosen mindre viktig.

Så blir det opp til dommerne hvorvidt ugjerningsmannen kan dømmes til fengsel eller sykehus. Det er det beste vi får til. Men fengsel eller sykehus handler også om å kunne legge noe bak seg. Kanskje er det ikke mulig, i hvert fall ikke fullt ut. Men bearbeide og leve med, det må vi. Da virker det

ut fra mediene som om det er enklere hvis gjerningsmannen sitter i fengsel i stedet for sykehus. Men da må vi også spørre oss: Hvorfor det?

kari@psykologkarinormann.no